

Wstęp

Literatury mniejsze” Europy romańskiej już od swego zarania poszukiwały strategii, które pozwoliłyby im zająć miejsce „pośród literatur świata”, nawet jeśli termin „świat” w różnych okresach przybierał różne znaczenia. W przeszłości taką szeroką perspektywę otwierało wpisanie w obręb łacińskości. To ona, dzięki zasobowi wspólnych tematów, odniesień, form, tropów i reguł retorycznych, umożliwia uniwersalną komunikację, również wtedy, gdy twórcy posługiwali się rodzimym językiem. W kolejnych wiekach przynależność do ogólnoeuropejskich, a później światowych kodów, prądów i tendencji pozwalała niekiedy uniknąć konieczności określania swojej pozycji wobec lokalnego hegemonicznego centrum. Jego przestrzeń oddziaływania definiowały najczęściej granice organizmów państwowych; czasem przestrzeń ta była tożsama z polem wpływów potężnego sąsiada. Z kolei współczesne formy komunikacji wytworzyły sieć nowych, często złożonych stosunków dominacji, w których narodowe czy państwowe centrum nierzadko samo sytuuje się na rubieżach zglobalizowanego świata. Chcąc uwolnić swe pisarstwo od lokalnych ograniczeń, twórca „literatur mniejszych”, uwikłany w globalną sieć kulturowych powiązań, musi na nowo określić stanowisko, jakie pragnie zająć wobec własnej kultury i języka. Konieczność ta zmusza go niejednokrotnie do podejmowania decyzji trudnych i zgoła nieoczywistych.

W artykułach zebranych w trzecim już tomie „*Literatur mniejszych*” Europy romańskiej omówiono niektóre ze strategii wpisywania tych literatur w globalny kontekst *world literature*. Wszystkie zgromadzone tu prace dotyczą tekstów powstałych w XX i XXI w., choć są wśród nich i takie, w których omawiane treści umieszczono w szerszej, diachronicznej perspektywie naświetlającej tło przywoływanych procesów i zjawisk. Przeprowadzone analizy pokazały przede wszystkim, że „literatury mniejsze” z dużą precyzją rejestrują zmiany, jakie w otaczającym je uniwersum dokonują się zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym. Odzwierciedlają świat w ruchu wynikającym z różnorodnie pojętej migracji – osób, dyskursów, modeli kulturowych... Ta cechująca współczesny świat płynność może niekiedy skłaniać twórców do wykorzystania struk-

tur atopicznych i ahistorycznych, najczęściej jednak uwrażliwia na zagadnienie tożsamości, która teraz, sproblematyzowana, ujawnia wyraziste swą złożoność, swą wielowymiarowość – czasem niejasna dla samego twórcy, niejednoznaczna i powikłana, stanowi przedmiot nieustannej analizy i renegocjacji.

Prace przedstawione w tomie wskazują pewne ogólne tendencje, które, choć tutaj ujawniły się w obrębie romańskich „literatur mniejszych”, odnaleźć można zapewne również w innych literaturach. Jedną z nich jest uwidaczniająca się w różnych kontekstach wola odejścia – a czasem mniej lub bardziej ostentacyjnego odcięcia się – od ustalonych systemów odniesień: językowych, kulturowych, gatunkowych, instytucjonalnych, dyskursywnych... Twórcy poszukują nowych sieci znaczeń, w ramach których ich teksty mogłyby wybrzmieć najpełniej; czasem też umiejscawiają się na granicy wielu systemów lub przyjmują radykalne postawy ideologiczne i estetyczne wyrażające się w zadeklarowanej asystemowości.

W sytuacji, w której dotychczasowe centra tracą swą wyrazistość, a elementy sieci do niedawna postrzegane jako drugoplanowe przesuwają się w ich kierunku lub już zajęły ich miejsce, szczególnie ważna staje się diagnoza dotycząca tożsamości odbiorcy, do którego twórca „literatur mniejszych” kieruje swe teksty. Mechanizmy rynku wydawniczego mają dziś bez wątpienia moc kreowania rzeczywistości kulturowej – poprzez globalną rekontekstualizację mogą nadawać dziełom literackim zupełnie nowe znaczenia, odmienne od tych, jakie przypisywało im rodzime środowisko.

W tomie znalazły się artykuły dotyczące literatury bądź eseistyki tworzonych w Belgii, Galisji, Kanadzie, Katalonii, krajach luzofońskich i na Korsyce. Umieszczono tu także prace poświęcone francusko- i niemieckojęzycznej literaturze Szwajcarii oraz polskim przekładom francuskiej i hiszpańskiej literatury dziecięcej. Wszystkie dotyczą zagadnień płynności i tożsamości będących wyznacznikami doświadczenia inności w zglobalizowanym świecie. Autorki i autorzy prezentowanych tekstów bardzo różnie pojmują „mniejszość” w literaturze: wiążą ją nie tylko z językiem mniejszości kulturowej i narodowej, ale także z samym pojęciem instytucji literatury, która hierarchizuje dyskursy, gatunki i formy. W swych odczytaniach ujawniają zabiegi, za pomocą których twórcy starają się przekraczać klasyczne opozycje między centrum i peryferią, światowością i lokalnością, między czytelnikami dorosłymi i dziećmi. Uzmysławiają, że doświadczenie literatury – „mniejszej” czy „większej” – umiejscawia się zawsze w historii i ponad historią, w obrębie instytucji i ponad instytucją, w bibliotece i ponad porządkiem biblioteki.

Redaktorzy tomu